

Szabó Magda

BABITS MIHÁLY: ANYÁM NAGYBÁTYJA, RÉGI PAP

Színképelemzés

„Anyám nagybátyja, régi pap,
lilaszín övvel, kananok,
sárgatag ujján nagy gyűrű,
az arca sápadt és sovány,
arany keretből feketén
apró szemével kivigyáz
a szép világos nagy falon.

(Nem mer csengetni rímmel, mert tudja jól dalom,
hogy minden régi kép kísértet a falon.)

Ma már csak itt él e falon
de hajdan Rómában tanult,
volt kispap ott, pirosruhás;
ma már mellén aranykereszt,
ma már lilával díszruhás,
bölcsen vigyázni megtanult:
ma már csak itt él e falon.

(Nem mer csengetni rímmel, mert tudja jól dalom,
hogy minden régi kép kísértet a falon.)

Kísértet, nemcsak a falon,
mert lelkemből is kivigyáz
villogó szeme feketén
(bölcs arca sápadt és sovány,
sárgatag ujján nagy gyűrű)
lelkem mélyén egy kananok
fülel, valami régi pap.”

1911. karácsony

Ez a vers maga a csoda: Prospero pálcáján tündér színek ragyognak. Isten fogai már elengedték. Adáz kutya még nincs, de a költő már felismerte, ki a gazdája, s ki a gazda ura. A varázslatot huszonöt verssorból alkotta a költő, látjuk, halljuk, ízleljük, tapintjuk, még az orrunkkal is érzékeljük a Babits ábrázolta mikro- és makrovilágot; ennek a versnek jellegzetes egyházi bukéja van, pedig nem jelzik bőrbe kötött vagy pergamenfedelű könyvek s tömjénillattal átítatott bútorok papok jelenlétét. *Numen adest* –

kiáltotta az ókorban a szertartás kezdetén a pontifex, el a hívek közül a hitetlennel, ne sértse az Istent, ha közelít illetéktelen személy gondolata. Itt is *adest* a numen, ebben a versben, immár festménnyé lényegült szolgálja jelzi állandó jelenlétét.

A helyiségben, ahová gondolatban belépünk, szép, világos háttér előtt kerül elénk a költemény tárgya, egy olajportré. Felfogható volna családi képnek is, hisz Babits nagy-nagybátyját ábrázolja, ám senkinek nem jut eszébe e különös, merev arcú férfit akár gondolatban is családtaggá degradálni, az ábrázolt többé nőtt, túl rokoni viszony-latain: Isten embere lett, kanonok. Egyházi méltóságát öltözeke kellékei jelzik, derekán lila cingulus, ujján nagy kövű gyűrű, a festmény, amelyet a költő szemével szemlélünk, egyszerre közelít, egyszerre távolít, s egyazon alkotásban egyszerre három portrét örökít meg. Az első ábrázolás, a látható, nyilván nem sokkal az ábrázolt halála előtt készült, amikor a kanonok már nem lehetett teljesen egészséges, erre több jelző mutat; sovány, sápadt az arca, még csak az ujjai is *sárgatagok*. (Ilyen szó természetesen nincs, költői kontamináció, arra hívja fel a figyelmet, hogy a test sárgába forduló színe valamifajta belső rendellenességet jelezhet.) De ez a komoly, a modell-ülés idején már kezdődő betegséggel küszködő kanonok volt valaha ép fiatal férfi is, virgonc, életerős. Most megfordítjuk gondolatban a festményt, hátlapján, ott, az üres vásznon, az előző olajkép statikája váratlan dinamikába fordul, felbukkan képzeletünkben a vers második versszaka szuggesztív erejéből a szentség igényének szűrt világításában egy hívő kamasz, aki Rómába került papneveldebe, ott fut előttünk a hajdani ifjú, piros öltözékben iramlik a szent lépcsőkön, körötte zibong Róma, hisz nem mindig a szeminárium csendjében lapozgatja a tanulnivalót, hanem ott bolyong a szent városban, ahol a templomok virágillata elkeveredik a trattoriák ételgőzével, s a sokféle hang, illat, mozgás fölött mint egy kék kupola borul az ég lazán súlyos, súlyosan laza szövete. Ennek a hajdani, még sokat nevető, piros ruhás fiatalnak nyelvén a böjtös napok tartózkodása után édes itáliai ízek omlanak el, a papnevelde asztalánál egyszerre mocnának a kezek a kanál után, mint ahogy elindulnak a lábak is, ha az étkezésnek vége, és újrakezdődik az oktatás, a meditáció vagy az áhitat. Szagok, ízek, illatok mellé rendszeresen megszabott időben a város minden pontjáról harangok zengenek, harangok nyelvén zeng az út himnusza, amit az ifjú pap megtett, míg a kontinuitás meghozta számára a hitét már igazolni tudó elméleti tudást is, s az áhitat és tiszta vallásosság mellé a papi magatartást. „*Bölcsen vigyázni megtanult*”. Meg kellett tanulnia, különben sose lesz kanonok, hosszú a folyamat, amíg vita, gond, kételkedés, felesleges tépelődés nélkül tud egyháza zsámolya elé térdepelni, majd odatérdepeltetni másokat. Ki kell érdemelni a lila cingulust, a nagy papi keresztet. Közben lemessák az évek a hajdani ifjú arcáról a hamvas egészség ragyogását, a festmény olajképe a statikus, a képzeletbeli, s a vászon hátára álmódott dinamikus figura egész kikövetkeztethető egyházi élete előttünk áll, egy falra függesztett családi festmény az ajtó, illetve a fal felé forduló keretébe feszülve. Két portré, egyazon darab vásznon, azaz voltaképpen három.

A harmadik képet a felismerés tükre tükrözi, ennek jelzése félreérthetetlen, a költő csak áll, nézi a kanonok képét, és megdöbben. Önmaga katolicizmusát éppúgy felismeri az ábrázolt, már nem élő papi személyiségben, ahogy a kanonok ösztövére alkatát, halvány arcszínét is rá örökitette a titokzatos biológiai és spirituális genetika. Ez a vers valóban az ábrázolás csodája, egyetlen arc, de statikusan is, dinamikusan is, együtt múlt, jelen, jövő, mindez három dimenzióban.

A három versszakos költemény, melynek strófáit két kétsoros elválasztó szövegrész tagolja, formájával azonnal figyelmet ébreszt nemcsak azért, mert az alkotó előre fi-

gyelmeztet bennünket, hogy az elválasztó elemek kivételével egyetlen helyütt sem alkalmaz rímet, hanem, mert a megnövekedett szótagszámú jambikus sorpárok a szintén jambikus elemekből építkező strófákat szabályos kereszt alakúra tagolják. Kereszt a vers grafikai képe, amelyet voltaképpen két antifóna alkalmazása képez a szövegben, s bár a költő előre jelezte, mellőzi a rímet, a sorok váratlan niebelungi versmértékével minden csengőnél csengőbb zenével érzékelteti a vers templomi muzsikáját. A csodát aztán csodával tetézi, megvan a megfejtés, csak hangosan olvassuk el, amit írt. A két antifóna három egyházi éneket tagol, harsog a katolicizmus viharos szépségű himnusa, ott muzsikál az ütemekben félreérthetetlenül: *Vexilla regis prodeum*. Háromszor. A régi holt kanonok és persze Isten dicséretére.

Kukorelly Endre

H.Ö.L.D.E.R.L.I.N.

H. Der Zeitgeist

Ha semmi erő meg sose fogja, mert
végképp a szívből szakad, *der Schlimme nur*
wird schlimmer, és a jó ha jobb lesz
és feketébe forog fehérből,

ha túl Vad, csak nagyon szeliden. Lehet,
szelid erővel megtartható a Vad
édes fogságban, mert a szívből
szívesen ellakozik a Vadság.

De Ó áll kívül is. Belevész azért.
Kint elpusztul. Ha bárhova áll is Ö,
zu wild, zu bang ist's ringsum, und es
Tümmert und wankt ja, wohin ich blicke,

kint elpusztul, és legbelül is, a Vad.

Ö. Des Morgens

Önmagához
nem tér meg senki, ha fölbred,
az mindig más,
más valaki, felül az ágyban
és kimeredt
szemmel nézi a falat, reggel